

Valg av revisor, regnskapsmanipulasjon og skatt

Masterstudent, Ingrid Breivik, NHH, høsten 2013

De største revisjonsselskapene har i dag en sterkere markedsposisjon enn noensinne. De har vært kritisert både for å bistå med aggressiv skatteplanlegging og for manglende evne til å avdekke regnskapsmanipulasjon. En gjennomgang av norske regnskapsskandaler avdekker ingen klar sammenheng mellom valg av revisor og regnskapsmanipulasjon. Jeg finner imidlertid at klienter av de fire store gjennomgående har en lavere skattebelastning enn klienter av mindre revisjonsselskaper. Funnene må betraktes som indikative og bør følges opp med mer forskning.

Revisjonsbransjen har gjennom flere tiår vært dominert av et fåtall store aktører. Gjennom en rekke sammenslåinger og oppkjøp har markedskonsentrasjonen økt fra "Big 8 på 80-tallet, "Big 6" på tidlig 90-tallet, "Big 5" på slutten av 90-tallet til dagens "Big 4".

PwC, Deloitte, KPMG og Ernst & Young hadde i 2012 en kombinert omsetning på 112 milliarder dollar, 2800 kontorer og over 700 000 ansatte. Samtlige av de fire har virksomhet i over 150 forskjellige land og et tjenestespekter som omfatter både revisjon, skattetjenester, advokatvirksomhet, operasjonell- og finansiell rådgivning. Jeg viser at de fire stores markedsandel i Norge har vokst jevnt fra år 2000 til i dag.

Revisors oppgave er i hovedsak å forbedre kvaliteten på regnskapet. Høy kvalitet på finansiell rapportering kan redusere informasjonsasymmetri både internt i selskapet og mellom selskapet og tilbydere av finansiering. Ansettelse av revisor vil i mange tilfeller være den mest kostnadseffektive måten for å redusere agentkostnader. På grunn av asymmetrisk informasjon kan ledelsen i et selskap handle ut fra egeninteresse, som ikke nødvendigvis er til det beste for selskapet og dets eiere. Revisor vil imidlertid fungere som en overvåkingseenhet som reduserer ledelsens mulighet til å utnytte sin stilling. På denne måten vil revisor redusere potensielle interessekonflikter mellom eiere og ledere, og også mellom ulike interessenter. Valg av revisor vil videre ha en signaliseringseffekt for interessentene til selskapet. Dersom selskapet ansetter revisor som anses for å ha høy kvalitet vil interessentene ha tiltro til at selskapets regnskaper gir et rettviseende bilde av virksomheten. Økt tiltro fra investorer og kreditorer vil kunne redusere selskapets kapitalkostnader og forbedre tilgjengeligheten av kapital. Det er mange faktorer, både ved revisjonsselskapet og klientselskapet,

som påvirker valg av revisor. Derfor er ansettelse og eventuell endring av revisor en kompleks beslutning.

Hva skiller selskaper som velger et av de fire største revisjonsselskapene fra de som velger en av deres mindre konkurrenter? Det mest tydelige skillet er at sannsynligheten for å velge en av de fire store øker med størrelsen på klientselskapet. Mens de fire store reviderer 25,6 % av alle selskaper med årlig omsetning under 50 millioner kroner, er andelen hele 73,8 % blant selskaper med omsetning over 100 millioner kroner. Videre tenderer enkelte bransjer som petroleum, skipsfart, FoU og finans til å velge de fire store, uavhengig av størrelse på klientselskapet.

De senere årene har flere norske selskaper vært involvert i regnskapssvindel. Jeg har gått gjennom noen av de mest kjente norske sakene, Finance Credit, Sponsor Service, Fast Search & Transfer, Lunde Gruppen og Troms Kraft. Felles for disse sakene er at domfelte personer ofte er aksjonærer, daglig leder og/eller medlem av styret i selskapet. Regnskapsmanipuleringen er begått uten revisors viten, men i flere av sakene ble revisor kritisert, og i noen tilfeller dømt, for å ha vist uaktsomhet i revideringen av selskapene.

De norske sakene har kjennetegn som passer inn med det som er vektlagt i den internasjonale litteraturen på feltet. Svindelselskapene er typisk større og yngre enn sammenlignbare selskaper. Videre kan oppkjøp og store transaksjoner både motivere til regnskapsmanipulasjon og være med å muliggjøre regnskapsmanipulasjon. Eierne kan motiveres av å oppnå en mer fordelaktig verdsettelse av selskapet dersom det skal selges eller fusjoneres. Dessuten er det lettere å blåse opp regnskapsmessige verdier i forbindelse med transaksjoner enn over løpende drift.

Et fellestrekk ved de norske sakene er at de ansvarlige er aksjonærer, daglig leder og/eller medlem av styret i selskapet. De er dermed i posisjon til å oppnå personlig økonomisk gevinst av at regnskapet blir manipulert. De har dessuten mulighet til å begå svindel da de har tilgang til sensitiv informasjon og kan overstyre kontroller. Også dette er i tråd med internasjonale funn om at det i hovedsak er erfarne personer i toppledelsen som begår regnskapsmanipulasjon.

Regnskapsmanipulasjonen har ledet til at flere av selskapene urettmessig har fått tilgang til ekstern finansiering og videre dekket over at selskapene har drevet for kreditors regning. Ekstern finansiering kan lede til større insentiver for regnskapsmanipulasjon enn hvor selskapet utlukkende er finansiert med egenkapital. I perioder med svake resultater kan selskaper fristes til å manipulere regnskapet for å unngå å komme i brudd med lånebetingelser eller miste selskapet til kreditorene.

De fire store revisjonsselskapene blir ansett som innehavere av høy kompetanse og leverandører av høy kvalitet. Det er derfor regnet som en ekstra sikkerhet for selskapets interessenter å benytte et av

disse selskapene som revisor. At de fire store har vært revisor i så mange av de profilerte regnskapskandalene har likevel fått flere til å stille spørsmål ved om de virkelig bidrar til økt sikkerhet for at avlagt regnskap er riktig. Jeg finner i imidlertid ikke grunnlag for å konkludere med at det er noen sammenheng mellom valg av revisor og forekomsten av regnskapsmanipulasjon.

De siste årene har det blitt stadig økt fokus på hvordan store flernasjonale selskaper organiserer sin virksomhet for å betale minst mulig skatt, og flere gigantselskaper har blitt avslørt i å bedrive aggressiv skatteplanlegging. Skatteunndragelser fører til store inntektstap for staten.

Skatteunndragelser fører også til en konkurransevridning. De som ikke betaler skatter og avgifter vil ikke ha de samme utgiftene som lovlidige konkurrenter, og kan dermed tilby lavere priser på varer og tjenester. Hvordan kan flernasjonale selskaper med milliardoverskudd ende opp med nærmest null i skattekostnad?

Revisor vil lære mye om klientens virksomhet gjennom revisjonen, da de operer på innsiden av selskapet og har tilgang til intern finansiell informasjon. Dette medfører at revisor ofte er i bedre stand til å identifisere behov for skatterådgivning enn andre tilbydere av slike tjenester. Evnen til å redusere skatt for regnskapsmessige formål vil være viktig for å kunne selge ideer for skatteplanlegging. Revisjonsselskaper har også fordeler ved skattetjenester som krever koordinasjon på tvers av kontorer i ulike land. De største revisjonsselskapene opererer internasjonalt i en større skala enn andre tilbydere, som for eksempel advokatselskaper.

Jeg presenterer noen av metodene som benyttes for å redusere klientenes skattekostnad og debatten rundt reguleringen av revisjonsselskapenes rolle som rådgivere. Jeg analyserer også empirisk skattebelastningen til norske selskaper som bruker et av de fire store sammenlignet med selskaper som bruker en av deres mindre konkurrenter. Datagrunnlaget er årsregnskap fra Brønnøysundregisteret for årene 2000-2011 påkoblet foretaksinformasjon.

Jeg finner at klienter av de fire store gjennomgående har en lavere skattebelastning, målt ved betalbar skatt, enn klienter av mindre revisjonsselskaper. Resultatene indikerer at det benyttes skattereduserende teknikker som flytting av gjeld og bruk av patenter. Jeg finner imidlertid ikke at utenlandske selskaper betaler påfallende lite skatt. Det krever nærmere analyser for å avklare hvor robuste funnene er og om det er kausale sammenhenger.